

Близнюк Л.М.

студентка,

Науковий керівник: Коновалова О.В.

кандидат історичних наук, доцент,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЕВОЛЮЦІЯ МОТИВУ «ЯЙЦЕ» У ЖИВОПИСІ ТА ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОМУ МИСТЕЦТВІ

На сьогодні серед вітчизняних і зарубіжних художників від геніальних, видатних, що занесли до світової скарбниці майстрів образотворчого мистецтва і початківців, які роблять перші кроки у живописі, важко знайти того, хто не спробував відтворити картину зародження Всесвіту, Землі і живої природи. Це свідчить про інтерес до праісторії людства.

Питання виникнення Всесвіту цікавило людську спільноту з моменту усвідомлення людиною власного «Я», тобто виокремлення її з природного середовища і перетворення в особистість. Знання нагромаджувались людством і передавались від покоління до покоління у вигляді міфів за допомогою усної творчості та у вигляді витворів мистецтва.

Можна припустити, що вже на ранній стадії розвитку люди мали можливість спостерігати зародження нового життя птахів і рептилій в яйці. Це наштовхнуло первісних людей на думку про яйце як зародок усього Всесвіту. Дані роздуми зафіксовані у міфах, казках і переказах, що передаються в усній і образотворчій формі від покоління до покоління протягом тисячоліть.

У стародавньому Єгипті яйце було символом бога Кнефа. Його зображували у людській подобі з головою яструба. Він тримав у дзьобі яйце, з котрого виникав вогонь. Яйце було також атрибутом іншого бога єгиптян – Пта. Тут воно символізувало сонце, яке Пта котить небосхилом.

У стародавній індійській легенді «золоте яйце» плавало у водах – ототожнювалося із сонцем у просторі.

В античній Греції і Римі вважали, що Всесвіт виник з яйця казкового птаха Фенікса. Він поклав його у святилище Геліоса (сонця). Мабуть, тому яйце для римлян мало магічну силу і тому вони використовували фарбовані яйця у різноманітних обрядах і забавах.

У фінській «Калевалі» йдеться про те, що Всесвіт виник із шести золотих і одного залізного яєць. Упавши в океан, вони розбилися – з нижніх частин утворилася земля, з верхніх – небесне склепіння, з жовтка – сонце, з білка – місяць і зорі.

У слов'янських народів також існують міфологічні твердження про виникнення світу, зокрема царства і палацу із яйця. У білоруських казках герой кидає по черзі об землю три яйця (мідне, срібне, золоте) і дістає такі ж три палаци. У російських казках смерть Коцея Безсмертного також не випадково прихована в яйці. Казки про походження світу з яйця записані у поляків, чехів і хорватів.

Різні народи світу шанували яйце і мали власну атрибутику цього пошанування. Та, мабуть, жоден з народів не доніс до сьогодення свої автохтонні

графічні уявлення про життя так виразно, як український. Одним з українських міфів є історія про створення світу з яйця. Сонце у цьому міфі представлене в образі Жар-птиці, яка своїм пером може освітити весь сад. А Зимовий Холод – змії-чарівник – хоче викрасти Жар-птицю. Проте вона встигає знести золоте яйце, з якого навесні знову народжується (воскресає) джерело світла й тепла. Сонце-яйце своїм гарячим промінням зігріває землю, розганяє туман, примушує хмари лити дощові потоки. Так, з уявленням про яйце змальовується початок всього живого, того, що народжується. Звідси мабуть і звичай писати писанки, які дарували люди одне одному з побажанням здоров'я й довгого життя. Таким чином, сакральність яйця, писанки була визначена ще до впровадження християнства, до тієї обрядності, яка пов'язана з Великоднем [4, с. 36].

В історії європейського мистецтва до мотиву «яйце» звертається П'єро Франческа у XIV столітті. У вівтарі Брера у Мілані на фресці великого майстра ми бачимо яйце страуса, що символізує незаймане народження. Згідно з переказами, страус викопує ямку для яйця, засипає його піском і залишає, щоб дитинча вилупилося з нього саме по собі. У церкві Сан Франческо в Арещі дійові особи зображені на фресках П'єро Франческа (фрески циклу «Історія Животворящего Хреста», 1452-1466) наповнені спокоєм і благодаттю, оскільки композиція виконана у формі яйця.

Мотив «яйце» відображений і в творчості Микеланджело да Караваджо (1573-1610) у натюрморті «Кошик з яйцями». Цей італійський живописець вважається засновником реалізму, так званого «караваджизму». «Персонажі» його натюрмортів – поважні і звичні речі небагатої італійської родини. Це керамічні глеки чи плетені кошики з яйцями, скляні пляшки з залишками вина та олії, дуже небагато фруктів, цибуля тощо.

Розглядаючи мотив «яйце» у творчості художників ХХ ст., слід звернути увагу на живопис Сальвадора Далі. Звичайно, постать великого майстра сюрреалізму, картини якого наповнені філософським змістом, неможливо розглянути стисло. Ми звернемося лише до мотиву, дослідженню якого присвячена стаття. Сам С. Далі неодноразово повторював, що сюжети для власних картин він черпає від почуттів, отриманих ще в утробі матері. На картині, що називається «Ab ovo» художник зобразив самого себе в дорослому віці всередині яйця. Латинський вислів «ab ovo» – із самого початку, дослівно, «від яйця», був своєрідним девізом Далі в творчості. Художник стверджував, що черпав сюжети для своїх картин із прекрасних «внутрішньоутробних спогадів», які, за його словами, були «виразні, як вчорашній день». Народження ж, за його словами, було, по суті, вигнанням з раю.

Науковці не часто згадують релігійність С. Далі, що не могло не позначитися на його творчості. Тому в нього є твори, присвячені Христу, святым, церкві, вірі.

Першими релігійними творіннями художника стали два варіанти «Мадонни Порт-Лігат», у яких яйце підвішене над головою Діви Марії. Яйце втілює ідею того, що, за словами Далі, над головою Богоматері зосереджена найбільша сила тяжіння, до неї тяжіє світ. До картин, пов'язаних з народженням людини, відносяться, зокрема, «Іспанія», «Загадка без кінця», «Геополітична

дитина, що спостерігає народження нової людини». У останній материнське лоно сполучає в собі одночасно три стихії. Це вода, земля і яйце, що представляє деформовану земну кулю. Три стихії породжують величезну людину, яка є символом роду людського, людства в цілому. Отже, звернення С. Далі до образів природи (води, землі, яйця), а також до образу жінки об'єднано загальною ознакою – здатністю давати життя.

Мотив яйця у С. Далі з'являється і в архітектурі. Він спроектував досить незвичайний і цікавий музей у Фігерасі в Іспанії. Сам музей – колишній кінотеатр, який купив Далі з метою створення свого храму мистецтва. Безпосередньо перед входом розташовано кілька скульптур з шухлядками замість грудей, величезні стовпи, вибудовані зі старих покрешок і телевізорів. І на даху, по периметру всього будинку, величезні яйця, символ життя Сальвадора Далі.

До мотиву «яйце» звертаються і вітчизняні митці, зокрема С. Белік та В. Кабаченко. В «Архетипічному натюрморті» С. Беліка симетрична композиція блакитного полірованого столу та ряду білих яєць на ньому асоціюється з водною поверхнею, де віддзеркалюється небо. На полотні немає випадкових деталей. Лаконічний натюрморт насичений глибинною образно-кольоровою символікою. «Через геометризацію композиції та універсальну форму обраних предметів художник переходить до нової якості натюрморту – знакової ємкості, від чуттєво-конкретного враження до створення універсальних формул світобудови».

Шукаючи шляхи проникнення в сенс буття, В. Кабаченко також звертається до архетипу хреста, світового яйця, дому, матері. В картині «Білий хрест» зображенню черепа протиставлена розташована у верхній частині полотна писанка з язичницьким солярним знаком, яка символізує зародження життя та воскресіння.

Мотив «яйце» притаманний і писанкарству – жанру декоративно-прикладного мистецтва. Писанки приховують у собі тисячолітні символи небесного світила – Сонця як іпостасі Божої і вічного життя. Вони вважалися оберегами від багатьох хвороб, від лиха, напасті, пожеж, блискавки, оскільки наділялися магічною силою. Кожний регіон України має свої особливості у визначенні кольорів та орнаментів, тобто свою власну символіку. У християнській символіці яйце може означати непорочне народження, життя та воскресіння. Писанка стала символом радості і віри у Воскресіння Ісуса Христа як символу всепрощення.

Список використаних джерел:

1. Довгая Ю.В. Архетипы и бессознательное в теории и практике европейского сюрреализма: На примерах произведений П. Элюара и С. Дали Автореферат диссертации кандидат культурол. Наук. М: 2000 – 19 с.
2. Михалевич В.В. Трансформація символу центру в західноєвропейській культурі: дис. канд. культурології: 26.00.01 «Теорія та історія культури» / В.В. Михалевич. – К.: 2010. – 190 с.
3. Скринник-Миська Д.М. Еволюція світоглядно-філософських засад українського образотворчого мистецтва на рубежі XIX – XX ст. Автореферат дис. к. філос. н. Львів – 2009. – 47 с.

4. Конспект лекцій з курсу «Історія української культури» для студентів всіх спеціальностей і форм навчання / уклад. : О.В. Булдакова. – Краматорськ : ДДМА, 2012. – 190 с.

5. Гайеман Ж.-Л. Дали. Великий параноїк / Гайеман Ж.-Л. [пер. з фр. Е.А. Калантаровой]. – М.: Астрель, 2006. – 112 с.

Булавінський В.С.

студент,

Інститут мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

СВІТЛОТІНЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ В МИСТЕЦТВІ ЖИВОПISУ

На сьогоднішній день образотворче мистецтво, зокрема живопис, уже не існує само по собі, але і вступає в ряди засобів візуальної комунікації, таких як графічний дизайн, графіка, типографіка, ілюстрація та ін. Зародки синтезу мистецтв, а інколи і їх взаємопроникнення до стану стирання меж, можна спостерігати ще в позаминулому столітті. Інформаційні технології, засоби фотографіки та друку все більше сприяють як копіюванню, так і творчому відтворенню будь-яких живописних об'єктів. Живопис стає частиною принципово іншої візуальної культури, яка має як свої переваги, так і недоліки. Швидкий потік інформації, необхідність вираження все нових ідей та форм передбачає все простіше вирішення задач, що вимагає все менше часу. Завдяки цьому зображення стає більш площинним, абстрактним, знаковим. Зважаючи на такі тенденції, образотворче мистецтво все більше стає спрофанованим. Часто спрощення та абстрагування призводить до того, що за ним стоїть нестача часу та зусиль на більш реалістичне відтворення моделі, тобто абстрактна манера не завжди є авторським баченням та свідомим вибором митця, інколи це просто підміна понять, приховування невміння відтворити об'єкт інакшим способом. Спрощення та примітивізм у підході також стосується і світлотіньової передачі в картині.

Образотворча грамота є інструментарієм, комплексом суто «ремісничих» засобів, якими послуговується художник-професіонал. У різні епохи мистецтво передачі світлотіні демонструвало рівень професіоналізму художника. Майстерно володіли мовою світла й тіні живописці Ренесансу, починаючи від легендарного майстра «сфумато» Леонардо да Вінчі, художники-передвижники, В. Серов, І. Рєпін, В. Перов, М. Мурашко яскраво показали своє володіння мистецтвом моделювання форми предмету. Тоді як імпресіоністи почали використовувати цей інструментарій зовсім по-іншому, зробивши головним героєм своїх творів світло, але застосовуючи інші засоби роботи з ним та абсолютно інше ставлення до ролі тіні і, відповідно, до чорного кольору в живопису, передачі світлотіні, моделювання предмету.

Світло, тінь, тонкі переходи від одного стану освітленості предмету до іншого – основні категорії при моделюванні форми предмета, передачі його стану. Також